

גיליון מס' 41 חודש ניסן תשפ"ד



# ש"ח שפתינו



יו"ל ע"י "אגודת השומרים לשימור הלשון" ע"ש מרן החפץ חיים זיע"א מיסודו של הרה"צ רבי יוסף רצאבי זצ"ל

תליית המצוות שבין אדם לחבירו ה"ציאת מצרים"

מאת הרה"ג משה לוי שליט"א

א. **הנה כשיבאר רבנו הח"ח** (כלל ח' ס"ד) את ההלכה שאסור לספר לשון הרע אפילו על עם הארץ, הסביר שטעם הדבר הוא "כי גם הוא בכלל עם ה' וצבאותיו שהוציאם ממצרים".

ונקט בזה כדרכו של הרמב"ם, שכשכתב (פכ"ה מהלכות סנהדרין ה"ב) ש"אסור לדיין לנהוג קלות ראש במי שבאים לדון לפניו אע"פ שהן עמי הארץ ולא יפסיע על ראשי עם הקדוש", ביאר ש"אע"פ שהן הדיוטות ושפלים, בני אברהם יצחק ויעקב הם וצבאות השם שהוציא מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה".

ושמעתיה מהרה"ג ר' דוד חפץ שליט"א שהראה פעם למרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל את לשון הרמב"ם הזו, ושאל אותו מהו המקור לכך שתלה את הדין שלא לזלזל בעמי הארץ בכך שה' הוציאם ממצרים באותות ובמופתים. וסיפר שמרן זצוק"ל הסתכל בהנאה בדברי הרמב"ם, והשיב לו: "ומה איכפת לך שזו רק סברא?" אך לא אמר לו שום מקור לטעמו זה של הרמב"ם.

לאחר מכן, המשיך וסיפר הגר"ח הנ"ל, מצא פעם בספר המפתח של הרמב"ם במהדורת פרנקל שכתבו שיש מקור להני"ל מהזוהר הקדוש (פרשת וארא כ"ו, א'), וכשסיפר זאת להגאון הגדול רבי שרגא שטיינמן שליט"א חתנו של מרן הגר"ח זצוק"ל, אמר לו שאולי מרן זצוק"ל בעונותו לא רצה להראות שהוא בקיא בזוהר ולכן לא ציין לו את המקור לכך מדברי הזוהר.

ב. **אכן באמת עצם הדבר נראה תמוה במקצת**, שלכאורה בפשטות היה לו לרמב"ם, וכן גם לח"ח, לבאר שהטעם שאסור לזלזל ולספר לשה"ר על עם הארץ הוא פשוט מפני שגם הוא בכלל ישראל וממילא מחוייבים כלפיו בכל חיובי בין אדם לחבירו, וכפי שהביא הח"ח (שם) מדברי האדר"ן (פ"ט"ז) "שלא יכוין אדם לומר אהוב את החכמים ושנא את התלמידים, אהוב את התלמידים ושנא את עמי הארץ, אלא אהוב את כולם ושנא את המינין ואת המשומדים ואת המסורות וכו'", אבל מהו סלסול הלשון הזה ותליית כל העניין ב"ציאת עם ה' וצבאותיו ממצרים בכח גדול וביד חזקה". וביותר שהרי הספר "משנה תורה" להרמב"ם וכן הספר "חפץ חיים" כידוע אינם ספרי אגדה ומוסר אלא ספרי הלכה. וצ"ב.

ג. **ונראה לבאר בעד"ה**, דהנה לפני שיצאו ממצרים אמר השי"ת למשה רבנו (שמות כ"ג, י"ב): "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה". והיינו, שגדר החירות שביציאת מצרים אינה כפי המקובל בפי המון העם שיוצאים ומשתחררים כדי להיות "חופשיים", אלא כפי שדרשו חז"ל (מגילה י"ד). (ע"פ" (תהילים ק"י, א') "הללו עבדי ה'" - ולא עבדי פרעה. כלומר, שיצאנו מלהיות עבדים של פרעה שהיא עבדות קשה של "הַרְבַּתְּ אֲנוֹשׁ לְרַאשֵׁינוּ" (תהילים ס"ו, י"ב), הכוללת את נפש האדם, ותחת זה נכנסנו להיות עבדים של מלכו של עולם, שלמעשה היא ה"חירות עולם" האמיתית, וכדברי רבי יהודה הלוי ז"ל בפיוט הנודע: "עבדי זמן עבדי עבדים הם, עבד ה' הוא לבד חפשי, על כן בבקש כל אנוש חלקו - חלקי ה' אמרה נפשי". והיינו, כי באמת חירות אמיתית איננה לשכב בנוחות

האיש הכשר הולך תמיים ופועל צדק המרוחם

לילולי נשמות

**יחזקאל** בן נחמה **רפאל** ז"ל

רווח ה' תלוינו בזה עידן, אמן.

האיש הכשר הולך תמיים ופועל צדק המרוחם

לילולי נשמות

**מנשה** בן נחמיה **מנחם** ז"ל

רווח ה' תלוינו בזה עידן, אמן.

הרב **עזרא** בן לטיף **קצין** ז"ל

מרת **זכילה** בת לוליא **קצין** ז"ל

האיש הכשר הולך תמיים ופועל צדק המרוחם

לילולי נשמות

מופלא בחסדים ובצניעות

**עובדיה עבד** בן נחיה **מואשיל** ז"ל

רווח ה' תלוינו בזה עידן, אמן.

הרב הלל זוסמן היה מומחה גדול בקירוב רחוקים, בעיקר קירוב רחוקות. לסמינר שלו "נווה עולם" היו מגיעות נערות ונשים כמעט מכל סקטור ישראלי. כולן היו צמאות לדעת יהדות, לשאוב מים טהורים מבארה של מרים הנביאה, ולהזות על עצמן מי-אפר פרה אדומה כדי להיכנס בדלת הקדמית – מוכנות – אל הבית היהודי.

נסיונו העצום של הרב זוסמן, היה פְּתַח מיומן להכשיר את הלבבות, לסלול נתיבים ולהורות דרכים לאותן צעירות תוהות-טועות, שחיפשו את הדרך בחזרה לאוהל שרה רבקה רחל ולאה. אבל רונית ברק היא אחד הסיפורים היותר מרגשים שנקלעו לפיתחו של הרב זוסמן. אולי המרגש מכולם. סיפור ששורשיו נוגעים בשואה האיומה, עת עלה הכורת הנאצי ושיספ שלישי מן העם היהודי, בשנאתו הלא-כבושה.

"שלום. שמי רונית ברק, שמעתי שכאן בסמינר מחזירים בתשובה, אולי תוכלי לעזור לי... אני רוצה לחזור בתשובה".

לאה רוט, מזכירתו של הרב זוסמן, הפנתה אליה את מבטה וחיכה. היא הבחינה בנערה כבת 18 לבושה בפשטות, ועיניה סקרניות להפליא. כן, השיבה גב' רוט, כאן מקרבים בנות ליהדות. מי שרוצה חוזרת בתשובה. אנחנו לא כופים כאן על אף אחת מצוות. יש לך אפשרות לשמוע וללמוד הכל על תורתנו הקדושה, ההסטוריה שלנו כיהודים ועל אבותינו...

"כן כן, אבל אני רוצה מעכשיו, הרגע, מה עושים?". הדהיפות והתיכופות של הנערה, רונית ברק, נראתה משונה ומוזרה בעיניה של הגב' רוט. היא לחצה על הזמזם, והרימה את האפרוסכת. "הרב זוסמן, הגיעה למשרדי הגב' רונית ברק, דומני שכדאי מאד שתשוחח עמה... אפילו עכשיו". "ברוכה הבאה, כיצד הגעת אלינו, ומדוע כל כך דחוף לך, כבר מהרגע להרגע ללמוד יהדות. קחי לך קצת זמן למחשבה..."

במילים חמות אלו ניסה הרב זוסמן לעדן את התלהבותה של רונית ברק.

"הגעתי לכאן כי סבתא שלי שלחה אותי לכאן...". סבתא שלך? מאין אתם? "אני ילידת קיבוץ 'רמות החלוצים' בצפון. וסבתא שלי מותיקות הקיבוץ נפטרה לפני שש שנים... כשהייתי בת 12, עכשיו אני מבקשת לקיים את הצוואה שלה..."

ומכאן ואילך פרשה רונית ברק הקיבוצניקית את סיפור השתלשלות הדברים, עד הבוקר בו הגיעה לסמינר לבנות "נווה עולם".

"סבתא שלי, פנינה גרוס, אמה של אמי, היתה ניצולת שואה והיא נפטרה יומיים לפני יום השואה. אמא שלי – נעמי – לא הרשתה לי ללוותה לבית העלמין של הקיבוץ הנמצא הרחק מאחורי שדות הכותנה. את קטנה מדי, היא אמרה לי. האמת היא שהיה לי קשר די רופף עם סבתא פנינה. בקיבוץ קראו לה "פנינה המשוגעת", ואני די התביישתי בסבתא הזו, שהיתה פשוט אילמת, שתקנית כרונית... חוץ מלנענע את ראשה כאומרת "הן, הן" היא לא הוציאה מילה מן הפה. לא טוב, לא רע. אמי נעמי, היא בת יחידה לסבתא, והיא נולדה לה בגיל מאוחר מנישואין שניים של סבתא לסבא דב-יעקב ז"ל ממייסדי הקיבוץ. סבא דב-יעקב איבד את אשתו ושלוש בניו בשואה, ונישא לסבתא פנינה שאיבדה שם אף היא, את בעלה ושתי בנותיה התאומות. את סבא לא הכרתי מעולם, אבל אמא סיפרה לי שהוא היה שתקן כרוני כמו סבתא, והיא גדלה בבית שבו הקירות דיברו יותר מאשר בני אדם.

"השתיקה של סבתא היתה מסתורית בעבורי, ומהר מאד הבנתי שהקיבוצניקים מכנים אותה "המשוגעת" כי היא פשוט היתה מנותקת מכל קשר חברתי. שמלותיה היו תמיד ארוכות ואפורות, ועל ראשה היה מונח כובע מצחיה, דהוי ומרוט שהסתיר את שערותיה. היא עבדה במכבסה של הקיבוץ, כפופה, וזריזה, מנהצת בקפדנות וממיינת בקצב שיא את הבגדים. פעם שאלתי אותה, סבתא, למה כולם קוראים לך בקיבוץ "פנינה המשוגעת", והבחנתי בחיוך מריר שהשתרבו משפתותיה. לא ראו אותה מעולם בחדר-אוכל, לא פגשו אותה במועדון החברים, לאף טיול היא לא

יצאה. המסלול שלה עד יום מותה היה מחדרה הקטן, למכבסה ובחזרה. אמא סיפרה לי שפעם בשנה בימים הנוראים סבתא נסעה לכותל בירושלים, ואולי ביקרה גם קרוב משפחה שלא הכרנו... מדי יום שישי אהה"צ, היא הדליקה שני נרות על פמוטים גבוהים וניצבה מולם שעה ארוכה. "כחודשיים לפני מותה היא שכבה על מיטתה בקיבוץ מחוברת למכשירים ובקושי נשמה. אמא שלי טיפלה בה במסירות. גם אני עזרתי ככל יכולתי. סבתא לא רצתה למות בבית חולים... האחות של הקיבוץ פקדה את חדרה כמה פעמים ביום. "בערב חג הפסח, נכנסתי לבקרה, ולתדהמתי היא חיכה. מעולם לא ראיתי את סבתא מחייכת. היא סימנה לי באצבעה לגשת אליה ושמתי לב ששפתיה דובבות. התרגשתי וקרבתני אוזני לפיה. "רונית מתוקה שלי, סבתא השתקנית שלך, תלך עוד מעט לעולם הבא. אין לי הרבה כוח לדבר, אבל כשתהיי בת 18 נדבר...". "סבתא איבדה אחרי כמה שעות הכרתה, ושבוועים אח"כ נפטרה. ומאז החדר של "פנינה המשוגעת" נותר יתום, סגור ועגמומי. אף קיבוצניק לא רוצה עד היום להיכנס לבית של "המשוגעת".

"חלפו שש שנים מאז, והשבוע סבתא פנינה באה אלי בחלום. זקופה ויפה ולראשה כתר זהב, עם שמלה ארוכה רקומה בחוטי כסף נוצצים. בידה היא החזיקה מספר דפים ואמרה לי, אני רוצה שתקראי רונית מתוקה, מה כתבתי לך... כשתקומי לפי לארון שלי... ודעי לך שבזכות השתיקה שלי, איפשרו לי לדבר איתך". "עוד לפנות בוקר, רצתי לחדר של סבתא. היה לי מפתח. ניגשתי לארון הבגדים שלה והתחלתי לחטט. גיליתי צרור דפים בכתב יד צפוף. סבתא סיפרה לי שם את כל סיפור חייה הנורא. בפרטי פרטים. סביה והוריה היו ממשפחה חסידי, שלא נותר מהם שריד ושארית. את "חוויותיה" במחנה הריכוז היא לא חששה לתאר. נורא ואיום. ובסיום מכתבה היא כותבת לי: "רונית מתוקה שלי, גזרתי על עצמי שתיקה במשך כל שנות חיי כי חששתי שמא אטמא את פי אי פעם בלשון הרע... או שמא תקרוס נפשי משיחזור הזוועות. גידלתי את אמא שלך בכוחות-נפש עצומים, שלא היו לי, מתוך תהומות של שכול וסיוטים. בשארית כוחותי, כאן בקיבוץ, שמרתי על מצוות היהדות, שאשה מחוייבת בהם. מעולם לא חיללתי כאן שבת!!! מעולם לא טעמתי מזון לא כשר! שמרתי על טהרת הבית היהודי, ועל לבוש צנוע כמו בעיירה שלנו בפולין. רונית יקרה האהובה שלי אני מקווה ומתפללת שמכתב זה יגיע לידך ואם כן, אנא קבלי על עצמך להיות יהודיה כשרה, והנני תפילה, שיהיו בך את כוחות הנפש לקום ולצאת מן הקיבוץ, ולפתוח לך שער חדש לעולם התורה והמצוות. עשי זאת מהר בתי. אפילו עכשיו, שמא תפול עליך קרירות ושכחה... סעי לך לירושלים וחפשי סמינר יהדות לבנות ישראל. אוהבת – סבתא".

הרב הלל זוסמן מחה דמעה ופתח אחת ממגירות שולחנו, והוציא משם מעטפה חומה גדולה, חתומה וסגורה היטב מכל צדדיה. זה בשבילך, אמר. הוא הגיש את המעטפה לרונית וביקש שתפתח. רונית שלפה משם דף שורות אחד עליו התנוסס התאריך כ"ח סיוון תשנ"ט, ובו המילים הבאות: "רונית שלי, אני מאד מאושרת שהגעת לכאן, לסמינר הנפלא של הרב הלל זוסמן. הרב זוסמן הוא בן אחיו של בעלי הראשון הי"ד שנרצח בשואה. הרב הלל עושה חיל גדול בעולם התורה והתשובה בירושלים. מעכשיו יש לך גם סמינר ליהדות להכיר את שורשיך, וגם בית יהודי חם שישמח לארח אותך. ממני סבתא פנינה-השותקת". "סבתא פנינה", אמר הרב זוסמן נרעש ונרגש, "הפכה את השתיקה שלה לדברי אלוקים חיים. האמיני לי. פעם בשנה היא הגיעה לביקור בביתנו בירושלים והמשיכה בשתיקה שלה. לפני שמונה שנים היא הפקידה מכתב זה בידי, וביקשה שרק את, רונית נכדתה לכשתגיעי לכאן תפתחי אותו ותקראי...". "ברוכה הבאה לסמינר רונית ברק, קראה לה הגברת רוט.



## דין המספר לשה"ר כשלא יבוא נזק לאדם שמדברים עליו

**כתב הח"ח בכלל ג' הל' ו'** "אפילו אם הוא משער לכתחילה שלא יבוא להנידון שום רעה על ידי דיבורו אעפ"כ אסור לו לספר בגנותו". ובס"ק ד' בהגהה כ' דיש להוכיח כן מהגמ' בערכין ט"ז ע"א א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן על שבעה דברים נגעים באים על לשון הרע וכו', איני והאמר ר' עניי בר ששון וכו' מעיל מכפר על לשון הרע וכו' לא קשיא הא דאנהו מעשיו הא דלא אנהו מעשיו אי אנהו מעשיו אתו נגעים עליה אי לא אנהו מעשיו מעיל מכפר ופי' רש"י אנהו מעשיו שנתקוטטו על ידו [נופ' הח"ח (שם סק"ו)] דגם בלשה"ר שייך אנהו מעשיו כגון שנתבזה ע"י זה בעיני השומעים אלא דרש"י מייירי ברכילות עיי"ש] הרי דגם היכא דלא אנהו מעשיו צריך כפרה, ואין לדחות דדילמא שאני התם דהיה באפשר בעת הסיפור שיועילו מעשיו אך לבסוף לא עלה הדבר כן וע"כ בעי כפרה משא"כ היכא דמשער מתחילה שלא יועילו מעשיו אפשר דלא בעי כפרה, זה אינו, דהלא בשאר איסורים שבין אדם לחבירו כמו גדל ועושק וכיו"ב אם ירצה לגזול ולעשוק את חבירו ולא יעלה בידו בודאי אין בידו עון גדל ועושק משא"כ בזה אף אם לא אנהו מעשיו אינו יוצא מכלל עון לשה"ר כדאמרין בגמ' הנ"ל דע"ז היה בא המעיל לכפר וע"כ משום דעצמיות הדיבור של גנות על חבירו הוא עון בפני עצמו לבד מה שפעמים מסובב ע"י היזק לחבירו עכ"ד.

**ולאורה יל"ע** מה הוכחה מיייתי מהרצאה לגזול את חבירו ולא עלה בידו למספר לשה"ר ולא אנהו מעשיו (ובודאי כוונת הח"ח דעשה מעשה גדילה אלא דנמצא שאינו גדילה דומיא דמספר לשה"ר) דכשם שאין בידו עון גדל כן במספר לשה"ר ולא אנהו מעשיו מדוע צריך כפרה, והרי אמרין בנזיר כ"ג ע"א נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דצריך כפרה וה"ל דכוותיה משא"כ כשידוע שלא יתקבלו דבריו בפני השומעים אימא דשרי והיה אפשר ל"ל דס"ל לח"ח הכסובים לחלק בין עבירות שב"א למקום לעבירות שב"א לחבירו דבעבירות שב"א לחבירו ל"א דצריך כפרה אם לא עלתה בידו לצער או להזיק את חבירו כיון שכל עיקר האיסור בעבירות שב"א לחבירו היא התוצאה דהיינו החיסרון שעושה לחבירו, ולא עצם המעשה וכמבואר בדברי האוה"ח הק' בראשית פ"ג פס' כ' גבי מה שאמר יוסף לאחיו אתם חשבתם עלי רעה, אלקים חשבה לטובה, דהרי זה דומה למתכונן להשקות לחבירו כוס מות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים וביאר בכלי חמדה דס"ל לאוה"ח הק' דשאני עבירות שב"א לחבירו מעבירות שב"א למקום כההיא דנזיר וכו"ל ולפי"ז שפיר הוכיח הח"ח דבעצם הסיפור איכא איסורא וממילא אף בידוע שלא יתקבלו הדברים אצל השומעים, אסור לספר.

**אמנם א"א לומר כן בדעת הח"ח**, דלהדיא כ' לקמן בכלל ד' סקמ"ו לדמות שואל לתועלת ועושה עצמו כמתנכר ולא מודיע סיבת דרישתו כדי שיוודע לו בטוב מהותו של אותו האיש דעובר בזה על לפני עור כיון שעל ידו יעשה חבירו איסור אם יספר עליו דברים של דופי ואף שע"י ספוחו נסבב טובה לאחר מ"מ כיון דהמספר לגנותו נתכוון, דמי לנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה וצריך כפרה [ וגם שייך בזה לפני עור כדמשמע בקידושין ל"ב ע"א בתוספות ד"ה דמחיל עיי"ש] הרי דלא ס"ל לח"ח כסברת האוה"ח הקדוש וא"כ הדקל"ד מאי ראייה מיייתי מההיא דערכין.

**ונראה דסובר הח"ח** דהא דבעי כפרה בנתכוון לאכול בשר חזיר וכו' אינו משום לתא דמעשה העבירה שחשב לעשות דהא סו"ס לא אכל בשר חזיר אלא בעי כפרה על שחשב לעשות נגד רצון ה' ובזה אין נפ"מ מהו מעשה העבירה והשתא א"ש הוכחה הח"ח דכיון דמבואר בגמ' שם דעל לשה"ר דלא אנהו מעשיו מכפר המעיל ומשום דיבוא דבר שבקול ויכפר ע"ד שבקול הרי מבואר דהכפרה בלא אנהו מעשיו הוא משום לתא דעבירת לשה"ר וא"כ א"א לומר דהוא כפרה על שחשב לספר לשה"ר דהגם דבעי כפרה על מחשבתו א"צ שתהא הכפרה שייכת לאותו עון ועל כרחק דיש איסור במה שדיבר בגנות חבירו אע"פ שאין הדברים מתקבלים אצל השומע.

**והנה כ' הרמב"ם פ"ז מה' דעות ה"ה** ואם נאמרו דברים אלו בפני שלושה כבר נשמע הדבר ונדע ואם סיפר הדבר אחד מן השלושה פעם אחרת אין בו משום לשה"ר והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר, ובכ"מ שם פ' דמש"כ הרמב"ם והוא שלא יתכוין כלו' דמה שהתירו היינו שאם יבוא במקרה לדבר בענין זה אין אסור לאומרו אבל לא שיתכוין לגלות הדבר יותר וע"י בח"ח כלל ב' סק"ג שהאר"ך למצוא מקור למה שהתנה הרמב"ם והוא שלא יתכוין וכו', ויש להעיר הא כיון שכל הח"ח דכל שמתכוין לגנות חבירו ולא נתקבלו דבריו אצל השומעים ואפילו ידע מתחילה שלא יתקבלו איסורא קעביד בעצם דיבורו בגנות חבירו והוכיח כן מהגמ' בערכין הנ"ל א"כ הרי לנו מקור נאמן לתנאו של הרמב"ם בדינא דאפ"ת דאע"פ ששמע הדבר ונדע ולא נגרם ע"י סיפורו לחבירו נזק וכד' מ"מ היכא דמתכוין בסיפורו להעביר את הקול ולגלותו יותר אסור משום כונתו [ולא נראה כלל לומר שלשה"ר באפ"ת דאינו דרך רכילות גרע מלשה"ר הנאמר באופן שיוודע שלא יתקבלו דבריו והו"א דאין על המספר איסור וכמו במדבר שלא בפני אחרים השומעים דבריו דאינו צורת סיפור לשה"ר]

**והיה נראה לומר** דהנה בכלל ג' סק"ד כ' הח"ח להוכיח דאיכא איסורא בסיפור גרידא ממש"כ הרמב"ם פ"ז מה' דעות ה"ב ויש עון גדול מזה עד מאוד והוא בכלל לאו זה והוא המספר בגנות חבירו אע"פ שאומר אמת, ולא הזכיר שם רמז תנאי לזה, מזה משמע דטעמם משום זה גופא דהתורה אינה רוצה שישאל אחד יגנה את חבירו עכ"ד ונראה דעיקר ההוכחה מדכתב כאן בהלכה ב' יש עון וכו' בלא שום תנאי מצד השומע ואילו להלן בהלכה ה' כתב, והמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו ה"ל לשה"ר, הרי שבהלכה ה' כ' הרמב"ם דבעינן שיגיע לחבירו היזק וכו', ומדלא כ' כן במספר בגנות חבירו בהלכה ב' ש"מ דבמספר בגנות אסור אע"פ שאין מתגנה בפני חבירו, ורק בהלכה ה' דלא מייירי באומר דברי גנות על חבירו אלא שע"י דבריו נסבב נזק וכו' וכמש"כ הכסף משנה ראה לדין זה ממעשה דיהודה בן גרים ושם לא נתכוין לגנות לרשב"י אלא סיפר בביתו ונפרש"י שם וכמש"כ שם הח"ח, בזה דווקא בעינן שיגרם נזק לחבירו ובדיבור גרידא ליכא איסור ולפי"ז היה נראה לומר דמש"כ הרמב"ם שם בהלכה ה' ואם נאמרו דברים אלו קאי רק אאותם דברים הגורמים הפסד וכד' ומייירי באופן דאין מגנהו ע"י דיבורו אלא שע"י דבריו נגרם נזק לחבירו ונאמר דעד כאן לא נאסר סיפור לשה"ר אע"פ שלא נתקבלו הדברים אצל השומעים רק בסיפור גנות על חבירו אבל בסיפור דברים הגורמים נזק אין איסור על הדיבור מצד עצמו אלא מחמת הנזק הנגרם מחמת דיבורו ומשו"ה היכא דסיפר באפ"ת דלא נעשה הנזק הנזק הנגרם מחמת דיבורו ומשו"ה היכא דסיפר באפ"ת דלא נעשה ע"י דיבורו נזק וכד' ליכא איסור על המספר ומעתה מש"כ הרמב"ם ובלבד שלא יתכוין להעביר את הקול ולגנותו טעמא בעי הא בכה"ג שאינו מגנהו אין לתופסו משום עצם דיבור אלא משום הנזק הנגרם מסיפורו וכיון דסיפר באפ"ת מדוע יש לאסור במתכוין להעביר הקול, ומהגמ' בערכין ליכא ראייה לדין זה דדילמא שאני התם דגניהו ע"י סיפורו, ולכך הוצרך הח"ח להוכיח דגם בכה"ג היכא דמתכוין בדיבורו להפסיד לחבירו אע"ג דאינו מגנהו אסור [וצ"ל דהראיה מסנהדרין (ל"א ע"א) מההוא תלמידא מפרש לה בדבר שאין בו גנאי מדקאמר דין גלי רזיא וכן הראיה מהירושלמי צ"ל דכלפי דוד ליכא גנות לאדוניהו במה שעשה ויתכן דאף אדוניהו עצמו טועה היה בדבר וכמבואר בקרא ולא עצבו אביו ע"י במפרשים דמשו"ה חשב שאכן המלוכה שייכת לו וגם משום שהיה גדול ויפ"ת משלמה, והאי דקראם בעלי מחלוקת היינו כלפי נתן שידע ע"פ נבואה ששלמה ימלוך אחר דוד או כלפי יואב ואביתר שהיו עימו וכן מה שרצה להוכיח מעובדא דיהודה בן גרים התם נמי אינו גנות אלא גרימת הפסד].

**נמצא** דבין במגנה את חבירו ובין מספר עליו דברים שיגרמו לו נזק אם מתכוין בסיפורו לגנותו ויגרם נזק לחבירו אסור משום סיפורו וזהו טעמו של הרמב"ם במה שהתנה בהיתרא דאפ"ת ובלבד שלא יתכוין להעביר את הקול ולגלותו יותר וכ"כ להדיא בבמ"ח כלל ב' סק"ג וז"ל וס"ל לרמב"ם דחד דינא הוא בין לגלות לאותו האיש שנידבר מתחילה עליו כההיא מעשה דדוד שהענין היה אודותיו (רכילות) ובין לספר גנותו של אחד שהוא לשה"ר לאיש אחר מכיון דנתכוין לגלות יותר וטעמו פשוט כיון דסו"ס יוודע אליו ואפ"ה משמע מירושלמי דהאסור לגלות וע"כ האיסור משום הכונה לבד ולא משום הפעולה וא"כ גם לאיש אחר אם נתכוין לגלות יותר גנותו של אחד אסור עכ"ל, והא דלא הוכיח הח"ח יסודו מדברי הרמב"ם הללו בכלל ג' אפשר משום ד"ל טעם אחר במה שהצריך הרמב"ם שלא יתכוין להעביר את הקול וכמו שמביא הח"ח דברי היד הקטנה בכלל ב' סק"ד וז"ל ונראה כוונת הרמב"ם במה שכל' והוא שלא יתכוין וכו' שכל ההיתר הוא שאם יבוא במקרה לדבר בענין בתוך סיפור דברים אזי אין בו איסור לשה"ר אבל לספר בכיון להודיע ולגלות הדבר ה"ז אסור שהרי זה דרך לשה"ר ממש ועוד שהרי כל ההיתר הוא משום דחברך חבא אית ליה והרי ע"י חברך חבא יוכל להתמשך הדבר זמן רב אבל זה המתכוין יתגלה הדבר על ידו מהר יותר ממה שע"י חברך חבא עכ"ד ונראה כוונת היד הקטנה בטעם הראשון משום עצם כוונתו לגנות ולהזיק לחבירו וכמש"כ הח"ח הנ"ל וטעם הב' הוא משום שנוסף ע"י סיפורו יותר מהנגרם ע"י חברך חבא ולפי טעם זה ליכא ראייה לאסור משום כוונה לגנות ולהרע היכא דלא נתקבלו דבריו.

## עובדות והנהגות

➤ **מון הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל** השיב לשואלים אודות הנהגה הרצויה בניקיון הבית לקראת הפסח, שאם כי על פי ההלכה נמסרו לנו כללים ברורים, ואין חיוב כלל להוסיף עליהם, מ"מ כבר נהגו אמותינו מעולם להרבות יותר בעסק זה כמו שהזכירו כבר ראשונים, אך יחד עם הרגישות הגדולה של מון הגרש"ז זצוק"ל לריבוי העסק בניקיון הפסח, כשמנהג ישראל תורה, קרא פעם אליו תלמיד שהיה יתום מאב, טרם שובו הביתה לקראת חג הפסח, והדריכו שבשעת בדיקת חמץ ישתדל שלא להאריך כלל יותר מן הנחוץ לקיום החובה כדן, כי מעמד זה של הבדיקה הריהו קשה וכואב ללבה של אלמנה, בהזכרה על כל צעד ושעל באופן הבדיקה של בעלה, ויש, אפוא, לשקול היטב במאזני שכל טוב ויראת שמים, ולתון בין הזהירות היתרה מלצער אלמנה ובין חובת היום.

➤ **אבן עזר** לרבי **מרדכי מנדבורנא זצ"ל** להיפרד ממנו לפני נסיעתו לליסקא, להיות סמוך בליל הסדר על שולחן רבו, ה'פרי תבואה' זצ"ל. אמר לו: "כשתבוא לפניו, תאמר לו דבר תורה בשמי", שמע האבן את דבר התורה וקיבל ברכת הדרך. כשהגיע לרבו, מצאו יושב לפני ערמת ספרים, מכין את דרשת שבת הגדול, מסר את דבר התורה: המחבר כתב בשולחן ערוך: "שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום" (או"ח סי' קכ"ט) והוסיף הרמ"א: "והמנהג לקנות חטים לחלקם לעניים לצרכי פסח". יש להבין, שאל רבי מרדכ"ל מנדבורנא זצ"ל, מדוע כתב זאת הרמ"א בוא"ו החיבור, מה הקשר בין הדרשה לקמחא דפסחא, אלא, רצה הרמ"א לומר לרבנים: לא די לי בדרשה שלכם, העיקר שתראו לספק לעניים את צרכי החג! כשמעו, סגר הרב מליסקא את הספרים שלפניו, ופנה לאסוף כספים עבור עניי העיר... (לקראת שבת דרשו)

## הלכה למעשה

כתב החפץ חיים בהל' לשה"ר כלל ו' סעי' ה' אָבַל אִם יָשַׁב בְּחִבּוּרַת אֲנָשִׁים, שְׁנֵימֵקְבָצוֹ לַעֲנֹן מָה, וְהִתְחִילוּ לְדַבֵּר דְּבָרִים אֲסוּרִים, וְהוּא מְשַׁעַר, שְׁדַבְּרֵי תִתְקַתּוֹ לֹא יוֹעִילוּ לָהֶם מֵאוּמָה, תְּלוּי בְּנֵה אִם אֶפְשֶׁר לוֹ לִילֵד מִמִּסְבָּתָם, אוֹ לְהַנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ בְּאֲזָנוֹ, מִצְנֵה רַבָּה הוּא עוֹשֶׂה בְּנֵה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל בְּקִתְבוֹת, {דף ה' } אָבַל אִם אֵי אֶפְשֶׁר לוֹ לְהַשְׁמִיט מִמִּסְבָּתָם, וּמְשַׁעַר בְּעֵצָמוֹ, שְׁעֵצָה זֹה דְהִנְתָּת אֶצְבָּעוֹ בְּאֲזָנוֹ, אִם כֵּן קֹשֶׁה לוֹ מֵאֵד מִפְּנֵי שְׁיִלְעָגוּ עֲלָיו, וּבְנִדְאֵי לֹא יַעֲשֶׂה עֵצָה זֹה, עַל כֵּל פְּנִים יִרְאֶה אֵז לְנִרְזֹ אֵת עֵצָמוֹ וְלִהְשִׁמִּיד עַל נַפְשׁוֹ בְּעַת צָרָה כְּזֹה וְלָלֶחֶם מִלְחָמַת ה' עִם יִצְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְשַׁל עַל כֵּל פְּנִים בְּאֲסוּר דְּאוֹרִיתָא שֶׁל שְׁמִיעַת וְקַבְלַת לְשׁוֹן הָרַע. וְלִנְה צָרִיד ג' פְּרָטִים, שְׁיִנְהָר כְּהֵן מֵאֵד וְיִנְצַל עַל יְדֵי נְה עַל כֵּל פְּנִים מִהָאֲסוּר תּוֹרָה, שְׁנִישׁ בְּהַעֲוֹן הַג' ל: א יִחְלִיט בְּנַפְשׁוֹ בְּהִסְפָּס גְּמוּר, שֶׁלֹּא לְהִאָּמֵן לְהַדְּבָרֵי אֲנִיּוֹת, שְׁמִסְפָּרִין עַל חֲבָרֵיהֶם.

ב לא יִהְיֶה נִיחָא לֵה בְּשִׁמְיעַת סְפוּרֵיהֶם הָאֲסוּרִים הָאֵלֶּה. ג אִם יַעֲמִיד עַל עֵצָמוֹ, שֶׁלֹּא לְקַרְאוֹת לְפָנָי הַמִּסְפָּרִין שׁוּם תְּבוּעָה, שְׁיִנְרָאָה מִמֶּנָּה, שֶׁהוּא מְסָפִים לְדַבְּרֵיהֶם, אֵד יָשַׁב כְּאֵבֶן דּוּמָם. נִאִם יִכַּל לְקַרְאוֹת לְפָנֵיהֶם פְּנִים נְזַעֲמִים, שְׁיִבְיֵנו מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא אֵינּוּ מְסָפִים לְדַבְּרֵיהֶם הַהֵבִלִים, בְּנִדְאֵי הוּא טוֹב יוֹתֵר.

➤ **חבורת אנשים** שהתקבצו לדיבורי ליצנות ולשה"ר אף שבתחילה הם עוסקים באכילה ושתייה, אם יודע שאח"כ לא יוכל להישמט מחברתם, אסור לו להיכנס לחבורתם, ואם יודע שיוכל לקום ולהישמט מחברתם כשיתחילו לדבר דברים אסורים, מותר לו לשבת עמם בתחילה כל עוד שאינם מדברים לשה"ר.

➤ **אנשים שהתחילו לדבר דברים אסורים**, והוא חושש שאם ילך ממסביבתם יהיה הדבר נראה כיוהרא וגאוה או שמי מהיושבים יגרם לו בושה בזה שהוא עוזב את המקום, הדין הוא שאין להתחשב בזה כלל, ומחוייב לעזוב את החבורה, ואין להקל בזה בטענה של דרכי שלום, ומעשה היה עם הח"ח שהזדמן לו לנסוע בעגלה אחת עם סוחרים בהמות, ובכל הדרך שוחחו הסוחרים על דבר השוורים והבהמות, עד שהתחיל אחד מהסוחרים לדבר סרה על סוחרים אחרים, הח"ח העיר להם בנחת שעד עתה דיברו שיחה נאה בעניני הבהמות, ומה להם לדבר סרה באחרים שבזה עוברים על איסורי לשה"ר ורכילות, הסוחרים שחשבוהו למשולח, התחילו להקניטו על כך שהוא מתערב בשיחתם, והח"ח לא השיב להם, ונהנה שלפחות הפסיקו לדבר רע על חברים, אבל לאחר שגמרו להקניטו, המשיכו בדיבורי הגנאי על חברים, וכשהעיר להם הח"ח שוב לא הועילו דיבוריו, ביקש מהעגלון לעצור את העגלה, ולרדת, אף שהיה באמצע הדרך, והיה קושי למצוא עגלה אחרת.

## לְעִילּוֹי תְּשִׁמַּת



הַאִישׁ הַכֶּשֶׁר וְהַעֲלִיז הוֹלֵךְ תְּמִימִם וּפּוֹעֵל צְדָקָה

כַּה"ר **יוסף רחמים** בן רבקה **טראב** זצ"ל

רוח ה' תְּנִיחֵנוּ בְּגֹן עֵדֶן אֲמֵן  
ת.צ.צ.ב.ה.



הַאִישׁ הַכֶּשֶׁר וְהַעֲלִיז הוֹלֵךְ תְּמִימִם וּפּוֹעֵל צְדָקָה

כַּה"ר **ויקטור** בן לטיפה **אשכנזי** ז"ל

רוח ה' תְּנִיחֵנוּ בְּגֹן עֵדֶן אֲמֵן  
ת.צ.צ.ב.ה.



הַאִישׁ הַכֶּשֶׁר הוֹלֵךְ תְּמִימִם וּפּוֹעֵל צְדָקָה

כַּה"ר **יונה** בן סליה **רבוח** ז"ל

רוח ה' תְּנִיחֵנוּ בְּגֹן עֵדֶן אֲמֵן  
ת.צ.צ.ב.ה.

## לְעִילּוֹי תְּשִׁמַּת



הַאִישׁ הַכֶּשֶׁר שֶׁנִּפְטָר בְּשֵׁם טוֹב, הוֹלֵךְ תְּמִימִם וּפּוֹעֵל צְדָקָה שְׁיִיף עֵלִיל שְׁיִיף וְלֹא מוֹחִיף מִיבּוֹתָא לְנַפְשֵׁיהּ, רַחֲמִים רַבִּינָן וְתַלְמִידֵיהוֹן, מוֹפְלֵא בְּחִסְדִּים בְּצִלְעוֹת וּבַעֲלוֹה מוֹיּוֹחַדָּת, קָבַע עֵלִיתִים לְתוֹרָה.

הַמְרוֹחֵם הַנְּכַבְּדֵי ר' **יצחק יהודה** (דג"ל) בן רות

**טראב** זצ"ל

רוח ה' תְּנִיחֵנוּ בְּגֹן עֵדֶן אֲמֵן  
ת.צ.צ.ב.ה.